

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 17. V Ljubljani, 15. septembra 1892. Letnik V.

Mrčesji klej.

Imamo nekaj mrčesov, ki zelo škodujejo sadnemu drevju, kateri se pa ne dajo na navadni način zatirati, ampak moramo izkušati uničiti njih samice, kadar lezejo iz tal gori po drevesu. To pa dosežemo, ako okoli debla napravimo od mrčesjega kleja (Insectenleim) ko'obar, katerega mrčes ne more prekorati, ker se na tem lepkem mazilu ulovi, in s tem rešimo drevo škodljive zalege.

Drevesa samega mazati ne bi svetovali, temveč naredi od močnega parirja 10 cm širok pas, namaži ga z mrčesjim klejem in priveži ga okoli debla tako visoko, kakor ti je najbolj priročno. Vežeš ga lahko ali spodaj ali pa tudi zgoraj. Ako si ga vezal spodaj, mora biti namazana stran zunaj, ako ga pa vežeš znotraj, pa naj bode pomazana stran navznoter obrnena. Veži pa tako ali tako, pazi dobro, da se pas tesno oprijemlje debla, ker sicer bi ti zmrzlikarica prilezla spodaj. Ako je torej skorja zelo vraskava, izgleda jo nekoliko z nožem ali pa ji zamaži z ilovico vse poke. Pas napravi uže v prvi polovici oktobra, in ostane naj dva meseca okoli debla. V tem se pa večkrat prepričaj, ali je maz še lepka ali ne. Ako ni več zadosti lepka, moraš jo obnoviti. Pri tej priliki odstrani vse ujete mrčese, naj bodo mrtvi ali živi, ker bi se od njih naposled lahko naredil most, preko katerega bi drugi korakali na drevo. Podoba 28. kaže drevo s takim pasom.

Podoba 28.

Ta ali ona samica, videča, da ne more priti čez pomaz, odloži svoja jajca na deblo pod pasom. Zato ne bode napačno, ako na prvo vzpomlad spodnji kos debla dobro namažeš z apnom ali ilovico ter tako zataraš zalego. Pas naj ostane kaka dva meseca na deblu, še bolje pa je, ako ga pustiš do pomladi, če si ga pa prej snel, namaži ga z nova in priveži. Tedaj namreč lazijo na debela vsakovrstni mrčesi, zlasti cvetoderi, in ti vsi obtiče na lepkem povlaku in ne morejo dalje. Takisto se polove tudi vse zmrzlikarjeve gosence, ako se je vendar katera izvalila iz jajec, položenih pod pasom. Sploh se ta naprava ne more dosti prehlaliti. Le poskusi enkrat, in gotovo se uveriš, da se ti mali trud dobro poplača.

Mrčesji klej priporočajo delati na razne načine, a uspeh je le malovreden, če ni prav narejen. Mrčesji klej mora biti zelo lepak ter tak vsaj 14 dni ostati, ne da bi mu vreme kaj škodilo. V obče je priznано, da je najboljši mrčesji klej

tist, ki ga izdeluje L. Pichler na Dunaji (Wien. VI., Webgasse 9.). Pol kilograma tega kleja stoji 60 kr.

Taki pasovi pomagajo pred vsem proti treh vrst škodljivcem, in sicer proti zmrzlikarju, cvetoderu ter jabolčnemu in slivovemu sukaču

Zmrzlikar se da uspešno zatirati le s klejevim pasom. Da ta mrčes zatreš, moraš samice preprečiti pot na drevo z imenovanim pasom, ki ga naredi v prvi polovici oktobra ter pusti na drevesu do novega leta.

Cvetoder leze iz zemlje od aprila do sredi junija ter pokončuje cvetno popje. Poškodovanemu cvetnemu popu se zavijejo gornji listi. Proti temu mrčesu nastavlja pasove od aprila do sredi junija

Sukači plezajo po drevju od konca meseca julija; samice ležejo jajca v plode, iz katerih pozneje izlezejo gosenice. Sukač je mrčes, ki naredi največ piškavega sadja. Proti temu mrčesu se nastavlja pas do sredi julija pa do sadnega zora.

Važnost sadjarstva.

(Iz govora gosp. nadučitelja J. Žirovnika v Dolinčicah na Koroškem.)

VI.

Drevje lahko sadimo povsod. Če mu zemlja ni ugodna, jo pa popravimo. Na dobri zemlji naredimo jame tako velike, da gredo korenine vanje, ne da bi jih krivili. Jame se izkopljejo vsaj 14 dni pred saditvijo. Rušina se dene posebe, živa prst posebe in mrtvica posebe. A zasujejo naj se takoj vsaj za dve tretjini. Predno jih pa zasipljemo, treba vanje kole trdno postaviti. Zasipljejo se tako le: Najprej rušina, potem malo gnoja, živa prst, zopet gnoj, dokler je dve tretjini jame zasute. Gnoj naj bo droben Primeša naj se mu strohnelega iverja. Sadi se lahko od vseh Svetih, do Velike noči. Predno drevo sadim, obrežem ga na koreninah in v kroni. Korenine je odrezati z ostrim nožem vse tiste ki so ranjene ali suhe. Druge se puste, ker kolikor več ima drevo korenin, toliko raje se prime in toliko bolje uspeva. V kroni obrežemo drevo tako, da mu mladike na pol skrajšamo. Vender moramo paziti, da vejne mladike režemo na tako oko, ki je naspod nastavljeno. Ko je tako drevo pripravljeno, treba je pomočiti korenine v redek močnik iz kravjaka. Ta močnik drži vlago, da se drevo raje prime, in daje gnoj, da ima drevo hrano takoj pri rokah. Potem sadim Drevo pristavim h kolu skoraj za malo ped višje, nego je prej stalo. Moj pomočnik meče z lopato dobro prst na korenine. Z levo roko držim drevo, z desno pa devljem prst med korenine in okoli njih. Med tem pa drevo nekoliko stresam, da se prst okoli korenin lepše uleže. Ko je moj pomočnik nametal toliko prsti, da so korenine popolnoma pokrite, in sem jo okoli njih uredil, potem vse skupaj nekoliko potlačim. Če so korenine za dobra dva prsta pokrite s prstjo, potem lahko po vsej prsti denem drobnega gnoja dva prsta na debelo. Na to pride zopet prst in če je treba zopet gnoj tako dolgo, da je ves kup pravilno narejen. A ob straneh mora biti kup nekoliko višji nego pri deblu, da se dežnica k deblu zateka in se torej drevo laže prime. To je drevesna skleda. Ko je drevo tako posajeno, ga prav lahko povežem h kolu, da se more z zemljo posedati, ali pa ga celo nič ne privežem do jeseni. Če je suha pomlad in poletje, moram drevesu prilivati. Dobro je tudi, če se po tej drevesni skledi dene vsaj dva prsta na debelo drobnega gnoja. Ta daje drevesu živeža in ohrani zemlji vlago. Dobro je tudi drevo namazati z apnenim beležem; drevo se raje prime, ker iz njega ne more veliko vode izpuhteti. Jeseni drevo namažem z močnikom iz kravjaka, krvi in apna. Takih dreves se v milih zimah zajec ogiblje, a v hudih pa še takih ne. Bolje je trnje poviti okoli drevesa

ali pa dati krajnike; to gotovo drži zajca.*) V prihodnjem letu ni pri drevju nič opravka, kakor da se drevesna skleda zrahlja in uredi.

Drugo leto, ko je drevje že lepo razgnalo, je treba mladike na spomlad skrajšati in kiono lepo oblikati. Sploh je treba drevo obrezavati 4 ali 5 let, da se mu uredi lepa krona. Od 6. leta naprej pa režemo samo suhe veje ali pa take, ki se križajo.

Tako je saditi drevo v dobro zemljo in tako ga je treba oskrbovati. V plitvi zemlji ne smemo kopati jame. Če jo kopljem v pesek in če tudi mesto tistega izmetanega kamenja denem samo gnojno prst, vendar je drevo posajeno, kakor v loncu. Dokler bo dobivalo hrane iz te gnojne prsti, bo že še raslo. A ko bodo korenine prilezle za hrano do peska, tedaj bo drevo začelo obraščati se z mahom in hirati ter bo v nekaj letih popolnoma zamrlo. V plitvi zemlji moramo posaditi na rušino in k večemu to obrniti. Dopoljati pa moramo toliko zemlje, da se drevo posadi v zložen (ne pa strm) kup. Potem bo delalo po kupu korenine, ki bodo prišle ob straneh do rušine in pod njo se bodo razvijale naprej. Sploh je pa v tako zemljo saditi le jabolka, a nikdar ne hrušek, ki delajo rade korenine bolj v globočino. Kje pa prsti vzeti za take kupe? Eden jo ima tu, drugi tam, a vsi jo imate na dvoriščih, kjer se vam ob dežji dela blato. Izkopljite tam dobre prsti in izvozite jo na plitve prostore, kjer hočete drevje zasaditi, jame pa napolnite s čepinjami in pa s kamenjem, kterega imate toliko po deteljah in še marsikje drugje; vam se vsaj ne bode blato delalo po dvoriščih ob dežji. Če imam močvirno zemljo in bi jo rad zasadil z drevjem, treba je izkopati jarkov, da se voda oteka. Jarke lahko pustimo odprte ali pa jih zasujemo z debelim kamenjem ter denemo vrhu rušine in nekoliko prsti, da se zopet zaraste. Če ima kdo tudi samo par kvadratnih metrov sveta ob hiši, ki je obrnena proti solncu, tedaj tudi lahko drevesa goji, seveda ne dreves na divjak cepljenih, ampak pritlikavce. Ti se pa navadno gojé, da zgornjo mladiko, ki dela vrh, režemo na polovico nazaj vsako leto, stranskim pa vedno ščiapljemo vrhove, kakor hitro so čez en decimeter vzrasli. Na takem pritlikavem drevju se prideluje najbolj fino sadje. Ena hruška ali jabolko s tacega drevesa velja 5 do 40 kr., kakor je pač lepa.

VII.

Naposled naj še povem, da imaja ljudje drevesa, ki prav krepko rastó, a ne pokažejo nikdar sadú. Takim drevesom je pomagati na ta način, da se okoli njih, v daljavi kolikor daleč sega krona, izkoplje pol metra širok in pol metra globok jarek. Zasuj ta jarek potem s pepelom, peskom, cestnim blatom, starim frajhom in drugimi takimi odpadki in videl boš, da boš v par letih imel dovolj sadú.

Drugi imajo zopet oslabela drevesa, ki pač cvetó obilo in tudi še morebiti sadu donesó, a novega lesa ne delajo. Ta drevesa imajo premalo hrane v zemlji, in takim pomagam, če z železnim kolom naredim luknje ($\frac{1}{2}$ metra globoke) v daljavi, kar doseže krona in tudi nekoliko bliže, in v te luknje nalivam gnojnice tako dolgo, da so zalite. Na isti način moram sploh drevesom gnojiti posebno, če preveč rodé, a premalo rastó. Gnojim pa tudi, če rušino vzdignem pod drevesom in zemljo nad koreninami zrahljam, potem pa s kratkim gnojem fino potrosim in denem rušino nazaj. Tedaj bo trava dobro rasla in drevo.

*) Na tem shodu sem zvedel, da privežejo nekteri okoli debela konoplje (rastline), ki zajcu smrdé. Sejal sem že konoplje v ta namen, da prihodnjo zimo poskusim to bržkone izvrstno in ceno zavarovanje dreves.

Sploh Vas pa opozarjam, da ne sadite veliko vrst in pa ne pregosto. Drevesa na vrtu, kjer hočemo še kaj trave pridelati, morajo stati 10 metrov vsaksebi, orehi pa še celó do 15 metrov. Pokazal sem Vam torej, kako drevje saditi in kolike važnosti je sadje, in povedal, kolike šele bo. Če hočete torej, da ne bomo ne mi ne naši otroci žeje trpeli, pridno sadite sadno drevje in umno ga oskrbujte!

Zakaj postane sadni mošt moten in kako ga čistiti.

Sadni mošt postane moten ali zato, ker ni mogel popolnoma dokipeti, ali pa, ker je bil prepozno pretočen (presnet) in se vsled tega ob toploti drožje dvigne ter provzroči novo kipenje.

Ako si mošt uže presnel v prvič, pa je potem moten postal vsled drugega kipenja, čakaj, da pokipi, potem ga pa precej zopet pretoči.

Moten mošt očistiš z žolčem, t. j. z očiščenim klejem (limom), katerega sedaj lahko skoraj povsod dobiš. Dva do tri grame žolči na en hektoliter zado-
stuje. Žolč dobro izperi, namakaj jo nekaj ur v kakem lonci, in sicer v meštu, potem jo pa pri ognji počasi popolnoma raztopi. Shlajeno huhano žolč vlij v vino ter jo dobro premešaj. Žolč se spoji z čreslovino moštovo, skrkne, usede se na dno in potegne za seboj tudi vso drugo nesnago iz vina. Dostikrat ti pa tako čiščenje neče pomagati, in sicer zato ne, ker vinu nedostaje čreslovine. V tem slučaju kupi v lekarni tanina in ga dodeni, predno čistiš, kake tri do štiri grame na hektoliter mošta. Če se je učistil, ga pretoči čez osem do deset dni. Da morš presoditi, ali ti je treba tanina ali ne, poskusi najprvo očistiti eno steklenko mošta. Izkušnja ti potem pokaže, kaj bodeš naredil.

Slišali smo naše gospodorje trditi, da ni dobro pretakati mošta, zlasti ne večkrat, ker itak ne kaj močni sadjavec s tem preveč slabimo. To nikakor ni res. Pretočen mošt ali pa pretočeno vino précej res nima dobrega okusa, pijača je prazna in plehka, a to je le navidezno; čez kake tri ali štiri tedne, ko se vino zopet ustanovi, pa se mu ne povrne le prvotni okus, marveč postane zelo boljše. Mošt naj kipi v toplem prostoru, ki ima kakih 18 Celzijevih stopinj to-
plate, in precej, ko je prvo burno kipenje ponehalo, pretoči ga v snažen sod. Po leti ob košnji imel bodeš mošt, ki je boljša pijača nego žganje ali pa kaka vinska zavrelca od kakega hrvaškega juda.

Vrtnarske raznoterosti.

Sajenje dreves. Kadar sadiš drevesa, koder so poprej stala stara drevesa, moraš prejšnjo prst odpraviti in jo zameniti s kompostom, strohljivim gnojem in kako drugo prstjo. Posebno dobro je tudi cestno blato. Če bi mlado drevo posadil v staro prst, ne bi uspevalo, ker je prejšnje drevo v teku let že issevalo največ redilnih snovi. Ker se na premembo prsti premalo gleda, od tod prihajajo pritožbe, da na starih vrtilih ne uspevajo mlada drevesa.

Varstvo zimske salate. Če po zimi pokriješ salato z listjem ali slamo, rada ti pognije, ker ji je ta odeja preposta. Dobro je pa, če na salato nanosiš trnovih vej in mej nje naspeš listja. Odeja sedaj ne bode tako gosta in salata ne bode pognila.